

TADEUSZ J. ZIELIŃSKI

REWINDYKACJA NIERUCHOMOŚCI KOŚCIOŁA EWANGELICKO-
-AUGSBURSKIEGO NA TERENIE GDAŃSKA PO 1989 R.
(POSTĘPOWANIA PRZED KOMISJĄ REGULACYJNĄ)

1. ZAGADNIENIA WSTĘPNE

A) HISTORYCZNO-PRAWNE TŁO REWINDYKACJI MIENIA KOŚCIELNEGO W POLSCE
PO 1989 R.

Okres panowania realnego socjalizmu w Polsce upłynął pod znakiem niechętniej polityki państwa wobec wspólnot religijnych¹. Wyrazem tego stanu rzeczy było w najwcześniejszym okresie Polski Ludowej m.in. przejście ze względów ideologicznych przez władze państwowe niektórych nieruchomości będących własnością wybranych kościołów

¹ Teza ta – obok podręcznikowych opracowań prawa wyznaniowego – w szczególności jest dowodzona w takich monografiach prawniczych, jak: J. Dziobek-Romański, *Uznawanie związków religijnych w Polsce (1944-1989) narzędziem dyskryminacyjnej polityki władz*, Lublin 2004; E. Goryczko, *Autonomia i samorządność związków wyznaniowych w Polsce Ludowej*, Tarnów 2005. Znajduje ona także potwierdzenie w licznych przyczynkach zawartych w tomie: *Prawo i polityka wyznaniowa w Polsce Ludowej. Materiały II Ogólnopolskiego Sympozjum Prawa Wyznaniowego (Kazimierz Dolny, 26-28 października 2004)*, red. A. Mezglewski, P. Stanisławski, M. Ordon, Lublin 2005. Por. np. J. Krukowski, *Polskie prawo wyznaniowe*, wyd. 4, Warszawa 2008, s. 41-42; H. Misztal, *Polskie prawo wyznaniowe*, t. 1: *Zagadnienia wstępne. Rys historyczny*, Lublin 1996, s. 169-354; M. Pietrzak, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2005³, s. 153-160; *Prawo wyznaniowe*, red. H. Misztal, P. Stanisławski, Lublin 2003, s. 128-164.

i innych związków wyznaniowych. Proces ten ułatwiły skutki II wojny światowej, w wyniku której nastąpiło przesunięcie granic państwowych oraz wysiedlenie większości ludności niemieckiej i napływ na teren kraju Polaków pochodzących zza nowej granicy wschodniej. Zmianie uległa także struktura wyznaniowa społeczeństwa polskiego. Na skutek Holokaustu niemal zupełnie zniszczona została wspólnota judaistyczna, w wyniku migracji zmniejszyła się liczba wyznawców Kościołów protestanckich oraz Kościołów wschodnich (prawosławnego i greckokatolickiego). Polska powojenna stała się pod względem religijnym w przytłaczającej części krajem katolickim. Obok uzasadnionego w dużym stopniu rozdysponowania majątku wspólnot religijnych, które na danym terytorium z wymienionych wyżej względów zanikły, nastąpiło nierzadko arbitralne wyzucie z nieruchomości lokalnych wspólnot religijnych odznaczających się dużą żywotnością.

Upadek komunizmu w 1989 r. otworzył możliwość uporządkowania wielu zaszłości z zakresu stosunków państwo – związki wyznaniowe. Dotyczyło to także warunków materialnych istnienia wspólnot religijnych w państwie, w tym i spraw związanych z nieruchomościami. Jeszcze przed formalnym końcem Polski Ludowej, na mocy ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w PRL², powołana została Komisja Majątkowa, dwustronny państwowo-kościelny organ do orzekania o przywracaniu kościelnym osobom prawnym Kościoła rzymskokatolickiego własności utraconych nieruchomości i nadawaniu tym osobom nieruchomości³. W latach następnych podob-

² Dz.U. nr 29, poz. 154 (wielokrotnie później nowelizowana).

³ Na temat zagadnień proceduralnych oraz charakteru prawnego tego organu oraz jego odpowiedników działających na rzecz innych związków wyznaniowych zob. monografie zwarte: D. Walencik, *Rewindykacja nieruchomości Kościoła katolickiego w postępowaniu przed Komisją Majątkową*, Lublin 2008; W. Bendza, *Regulacja kościelnych spraw majątkowych na przykładzie Kościoła prawosławnego w Polsce*, Warszawa 2009; artykuły np.: W. Bendza, *Komisja Regulacyjna do Spraw Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego w świetle przepisów prawa i orzecznictwa*, w: *Prawo i Religia* red. T.J. Zieliński, t. 1, Warszawa 2007, s. 93-100; A. Wąsowski, *Orzecznictwo Komisji Majątkowej – publicznoprawne cechy arbitrażu*, w: *Orzecznictwo w systemie prawa. II Konferencja Naukowa Wydziału Prawa i Administracji oraz Wolter Kluwer Polska, Gdańsk, 17-18 września 2007*, red. T. Bąkowski, K. Grajewski, J. Warylewski, Warszawa 2008, s. 163-178; D. Binemann-Zdanowicz, *Roszczenia majątkowe*

ne komisje zostały ustanowione w prawodawstwie dotyczącym innych związków wyznaniowych: w 1994 r. dokonało się to w odniesieniu do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP⁴, w 1997 r. – gmin wyznaniowych żydowskich⁵, w 1998 r. do (łącznie) Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w RP, Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego w RP, Kościoła Chrześcijan Baptystów w RP i niewymienionych z imienia związków wyznaniowych⁶ oraz odrębnie do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego⁷.

B) CEL, ZAKRES I BAZA MATERIAŁOWA STUDIUM

Niniejsze studium poświęcone jest zagadnieniu uzyskiwania, a w istocie odzyskiwania (rewindykacji) nieruchomości przez Kościół

Kościola Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej w świetle ustawy z 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej, w: *Polski protestantyzm w czasach nazizmu i komunizmu. Zbiór studiów*, red. J. Kłaczek, Toruń 2009, s. 372-400; P.A. Leszczyński, *Regulacja majątkowa w odniesieniu do mienia żydowskiego w północnej części województwa lubuskiego*, „*Studia z Prawa Wyznaniowego*” 2009, t. 12, s. 121-149; D. Walencik, *Regulacja spraw majątkowych gmin wyznaniowych żydowskich*, w: *Prawo wyznaniowe w Polsce (1989-2009). Analizy – dyskusje – postulaty*, red. D. Walencik, Katowice–Bielsko-Biała 2009, s. 371-389.

⁴ Komisję dla Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP pod nazwą „Komisja Regulacyjna” ustanowił art. 43 ustawy z dnia 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 73, poz. 323 z późn. zm.).

⁵ Komisję Regulacyjną do Spraw Gmin Wyznaniowych Żydowskich ustanowił art. 32 ustawy z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 41, poz. 251 z późn. zm.).

⁶ W odniesieniu do tej grupy związków wyznaniowych powołano Międzykościelną Komisję Regulacyjną. Ustanowiona ona została na mocy art. 38a ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach sumienia i wyznania (tekst jedn.: Dz.U. z 2000 r., nr 26, poz. 319 z późn. zm.) wprowadzony ustawą z dnia 26 czerwca 1997 r. o zmianie ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. z 1998 r., nr 59, poz. 375). Ustawa ta weszła w życie 30 maja 1998 r. Wcześniej w przypadku Kościoła Ewangelicko-Reformowanego i Kościoła Chrześcijan Baptystów istniały procedury odzyskiwania nieruchomości w trybie administracyjnym.

⁷ Komisję Regulacyjną do Spraw Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego ustanowił art. 48a ustawy z dnia 4 lipca 1991 r. (Dz.U. nr 66, poz. 287 z późn. zm.) wprowadzony powołaną wyżej ustawą z dnia 26 czerwca 1997 r. We wcześniejszym okresie Kościół ten miał prawo do odzyskiwania nieruchomości w ramach procedury administracyjnej.

Ewangelicko-Augsburski na terenie Gdańska w postępowaniu przed Komisją Regulacyjną. Badaniami nie objęto postępowań w innym trybie. Przedmiotem analizy były wyłącznie akta postępowań prowadzonych przed wymienioną Komisją⁸. Zdeponowane są one w siedzibie Komisji, która jest tożsama z siedzibą Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w Warszawie. Studium dotyczy zatem wyraźnie ograniczonego wycinka: podmiotowo (roszczenia Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej, czyli Luteranckiego), przedmiotowo (roszczenia dotyczące nieruchomości kościelnych w postępowaniach przed Komisją Regulacyjną), terytorialnie (na terenie miasta Gdańska) i czasowo (po roku 1989⁹).

C) PRZESŁANKI PRAWNE REGULACJI MAJĄTKOWEJ, STATUS PRAWNY KOMISJI
REGULACYJNEJ, PRZEBIEG I WYNIKI POSTĘPOWANIA REGULACYJNEGO

Zgodnie z przepisami ustawy z 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP¹⁰, regulacja majątkowa ma na celu przywrócenie kościelnym osobom prawnym własności przejętych na rzecz Skarbu Państwa nieruchomości lub ich części (art. 40), a także nieodpłatne przekazanie tych, które należały do jednostek organizacyjnych Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego i innych wybranych Kościołów ewangelickich na terenie tzw. Starego Kraju

⁸ Zgodnie z § 4 zarządzenia Ministra-Szefa Urzędu Rady Ministrów z dnia 12 października 1994 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania regulacyjnego w przedmiocie przywrócenia osobom prawnym Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej własności nieruchomości lub ich części (MP nr 55, poz. 461 z późn. zm.). Obsługę kancelaryjną Komisji zapewnia Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji.

⁹ A właściwie po 1994 r., tzn. po ukonstytuowaniu się Komisji Regulacyjnej na zasadach określonych w powołanym wcześniej zarządzeniu Ministra-Szefa Urzędu Rady Ministrów z 12 października 1994 r.

¹⁰ Blizszą charakterystykę ustawy znaleźć można m.in. w opracowaniach: T.J. Zieliński, *Nowa sytuacja prawna Kościołów: Ewangelicko-Augsburskiego i Ewangelicko-Reformowanego w Polsce w świetle ustaw wyznaniowych z 13 maja 1994*, „Państwo i Prawo” 1994 z. 11, s. 24-33, P.A. Leszczyński, *Geneza, przebieg prac legislacyjnych oraz postanowienia ustawy z dnia 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, w: *Prawo wyznaniowe w Polsce*, s. 165-183.

(art. 39 ust. 1 pkt 2) i fundacji kościelnych lub własnością będących odpowiednikami tychże Kościołów, wspólnot religijnych działających przed 8 maja 1945 r. na terenie Ziem Zachodnich i Północnych (art. 41)¹¹. Wnioski w przedmiocie regulacji składać mogły odnośne osoby prawne w terminie zawitym¹². Kierować należało je do Komisji Regulacyjnej, której status określa ustawa partykularna dotycząca Kościoła Luterskiego (artykuły 43-45). Komisja Regulacyjna, podobnie jak analogiczne komisje zajmujące się sprawami innych związków wyznaniowych, jest organem quasi-sądowym, posiadającym charakter zbliżony do sądów polubownych, złożonym z parytetowej reprezentacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP. Jej orzeczenia mają powagę sądowych tytułów egzekucyjnych (art. 44 ust. 1)¹³.

Postępowania przed Komisją kończą się zawarciem ugody. Jeśli tak się dzieje, Komisja może wydać orzeczenie (art. 44 ust. 2). Od niego nie przysługuje odwołanie (art. 44 ust. 5). W przypadku wniosków o przywrócenie własności, gdy zwrot w naturze nie jest możliwy, przyznaje się nieruchomości zamienną, zaś w sytuacji, gdy ta forma regulacji natrafia trudne do przewyciężenia przeszkody, wypłaca się odszkodowanie (art. 40 ust. 3). Dokonywana regulacja nie może naruszać praw nabytych przez niepaństwowe osoby trzecie, a w szczególności przez inne związki wyznaniowe (art. 40 ust. 3).

W ramach niniejszych rozważań wstępnych poruszyć należy również kwestię następującą. W doktrynie prawa toczy się dyskusja wokół zagadnienia charakteru nabywania dawnych nieruchomości wyznaniowych na terenie tzw. Ziem Odzyskanych przez kościoły i inne związki wyznaniowe po 1989 r. Zgodnie z tradycyjną doktryną, wyrażoną m.in. w uchwale siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia

¹¹ Dokonane w pierwszych latach po II wojnie światowej zmiany w położeniu prawnym Kościołów protestanckich w Polsce przedstawia w kontekście historycznym tekst: T.J. Zieliński, *Prace Sejmu Ustawodawczego w 1947 roku nad stanem prawnym Kościołów protestanckich*, w: *Polski protestantyzm w czasach nazizmu i komunizmu*, s. 341-355.

¹² Był to termin dwóch lat od dnia wejścia w życie ustawy (art. 43 ust. 3).

¹³ Statystykę dotyczącą spraw rozpatrywanych przez Komisję Regulacyjną znaleźć można w: M. Pietrzak, *Prawo wyznaniowe*, s. 272.

19 grudnia 1959 r. (I CO 42/59), jednostki organizacyjne związków wyznaniowych działających na terenie Ziemi Zachodnich i Północnych, w tym i na terenie b. Wolnego Miasta Gdańska, nie mogą być uznawane za prawnych sukcesorów związków wyznaniowych działających tam przed dniem 8 maja 1945 roku. Nabycie dawnych nieruchomości wyznaniowych nie jest zatem w myśl tego stanowiska odzyskaniem majątku, stąd nie sposób mówić o rewindykacji mienia wyznaniowego. Pogląd alternatywny natomiast opiera się na tezie przeciwnej i znalazł wyraz m.in. w stanowisku Ministra Sprawiedliwości Zbigniewa Ziobry z dnia 21 kwietnia 2006 r.¹⁴ Omawiana problematyka jest dość złożona i wykracza poza ramy niniejszych rozważań¹⁵. Ograniczmy się tutaj zatem do konstatacji, iż określenie przedmiotowych procesów pozyskiwania przez związki wyznaniowe majątku pokrewnych w stosunku do nich wspólnot religijnych na Ziemiach Zachodnich i Północnych mianem rewindykacji – tak jak to się stało w tytule przedłożonego opracowania – nie może być uznane za nadużycie¹⁶.

2. POSTĘPOWANIA PRZED KOMISJĄ REGULACYJNĄ W SPRAWIE NIERUCHOMOŚCI KOŚCIOŁA LUTERAŃSKIEGO NA TERENIE GDAŃSKA

Szczegółowa prezentacja procesu regulacji spraw nieruchomości Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego na terenie Gdańska po 1989 r.

¹⁴ Pismo Ministra Sprawiedliwości Zbigniewa Ziobry nr DSP-II-5000-105/06 z dnia 21 kwietnia 2006 r. do ks. bp. prof. dr. hab. Stanisława Wielgusa współprzewodniczącego Komisji Wspólnej Przedstawicieli Rządu RP i Episkopatu Polski [mps w posiadaniu autora].

¹⁵ Przedmiotowe zagadnienie szczegółowo omawia praca: D. Walencik, *Regulacja stanu prawnego nieruchomości związków wyznaniowych na Ziemiach Zachodnich i Północnych jako praktyczna realizacja zasady wolności religijnej* (referat wygłoszony podczas IV Colloquium Prawno-Historycznego pt. „Prawne, historyczne i doktrynalne aspekty wolności z perspektywy dziejów Europy” zorganizowanego 7 maja 2008 r. w Brzegu przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Opolskiego) [mps w posiadaniu autora].

¹⁶ Pojęcie rewindykacji nieruchomości z wniosku Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego na terenie Ziemi Odzyskanych występuje m.in. w publikacji: M. Winiarczyk-Kossakowska, *Ustawy III Rzeczypospolitej o stosunku Państwa do Kościołów chrześcijańskich*, Warszawa 2004, s. 181.

dokonana zostanie w następujący sposób: w pierwszej kolejności przedstawiona zostanie ogólna, sumaryczna charakterystyka wniosków. Następnie omówione będą poszczególne sprawy – jednak nie według kolejności ich zgłaszania czy realizacji, lecz według kryterium funkcji objętych nimi nieruchomości: najpierw wnioski o pozyskanie dawnych świątyń ewangelickich, na końcu zaś cmentarza grzebalnego. Ich prezentacja w obrębie poszczególnych rodzajów nieruchomości dokonana została według kolejności wpływu żądań do Komisji Regulacyjnej¹⁷. Efekty zabiegów w każdej sprawie zostaną przedstawione w ramach opisu każdego wniosku i jego losów.

Podania dotyczące regulacji statusu nieruchomości kościelnych, które były własnością Ewangelickiego Kościoła Unii Staropruskiej i podmiotów z nim związanych¹⁸ na terenie Gdańska, złożyła Parafia Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Gdańsku z siedzibą w Sopocie. Z akt Komisji Regulacyjnej wynika, że wnioski złożono w roku 1995 i 1996. Łącznie było ich 9. Nie znaczy to jednak, iż wystąpiono o przyznanie tytułu własności jedynie do 9 odrębnych nieruchomości. Niektóre wnioski dotyczyły bowiem kilku nieruchomości w rozumieniu prawa cywilnego, niejednokrotnie powiązanych ze sobą funkcjonalnie. Postępowania przeprowadzono w latach 1995-1999. Wszystkie wnioski zostały rozpatrzone, a sprawy zostały zamknięte najdalej w roku 1999. Biorąc pod uwagę charakter i stan pierwotny wnioskowanych nieruchomości, w tym również wniesionych na nich gmachów, można je następująco skategoryzować:

- 1) obiekty sakralne – 2,
- 2) obiekty na działalność katechetyczno-duszpasterską – 2,
- 3) zakład diakonacki – 1,
- 4) szpital – 1,

¹⁷ Moment wpływu ustalono na podstawie sygnatury akt według kolejności wpisu w księdze kancelaryjnej Komisji Regulacyjnej. Znane są przypadki wnoszenia kilku wniosków posiadających identyczną datę sporządzenia, a jednak – jak można przypuszczać – Komisja otrzymała je w znacznym dystansie czasowym, przyjmując w międzyczasie wnioski noszące datę znacznie późniejszą.

¹⁸ Dotyczy to m.in. diakonatów – protestanckich instytucji będących odpowiednikami katolickich zakonów żeńskich, które choć nierzadko odrębne organizacyjnie od konkretnych związków wyznaniowych, były z nimi związane personalnie i funkcjonalnie.

- 5) budynki mieszkalne – 3,
- 6) cmentarz – 1.

W staraniach o częściową odbudowę materialnego stanu posiadania Kościoła Luterskiego na terenie Gdańska poprzez wnioskowanie postępowań regulacyjnych, kluczową rolę odegrał ks. bp Michał Warczyński, proboszcz Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Gdańsku z siedzibą w Sopocie¹⁹.

Zgodnie z dyspozycją art. 40 ust. 4 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP stwierdzającego, iż regulacja nie może naruszyć praw nabytych niepaństwowych (i niesamorządowych) osób trzecich, w tym związków wyznaniowych, Parafia Luterska w Gdańsku nie zabiegała przed Komisją Regulacyjną o zwrot nieruchomości będących własnością takich podmiotów. Jako wyjątek od tej zasady można postrzegać wniosek w sprawie kościoła św. Jana, ale wobec jego zawilej sytuacji, która zostanie dalej naświetlona, niekoniecznie trzeba postawę wnioskodawcy tak kwalifikować.

A) ŚWIĄTYNIE

Z oczywistych względów w pierwszej kolejności spośród tych nieruchomości, o których zwrot wnioskowała gdańska Parafia Ewangelicko-Augsburska, wymienione są kościoły. W tym kontekście szczególnie znamienna jest okoliczność, iż luteranie, niegdyś stanowiący przytłaczającą część społeczności Gdańska, nie posiadali na terenie miasta w chwili złożenia przedmiotowych wniosków rewindykacyjnych ani jednego gmachu kościelnego. Zresztą od tamtego czasu ich sytuacja nie zmieniła się w istotnym stopniu. Jak pokazuje praca Piotra Szczudłowskiego²⁰, która wnosi znaczny wkład do tego tematu, niemal wszyst-

¹⁹ W Komisji Regulacyjnej ze strony kościelnej w omawianym okresie orzekali ks. dr Henryk Czembor jako współprzewodniczący Komisji i mgr Tomasz Nast jako członek. Skład reprezentacji strony rządowej w Komisji podlegał częstym zmianom.

²⁰ P. Szczudłowski, *Losy poewangelickich obiektów sakralnych na terenie diecezji gdańskiej*, Lublin 2001.

kie nadające się do użytkowania kościoły poewangelickie na terenie Gdańska weszły po II wojnie światowej w posiadanie, a później stały się własnością, Kościoła katolickiego. Zrozumiałe zatem były zabiegi środowiska luterńskiego o pozyskanie choć jednej świątyni na terenie miasta, w którym ongiś zwyciężyła reformacja²¹.

Kościół św. Jana. Ta wzniesiona w XIV w. świątynia jest jednym z najbardziej prestiżowych i cennych pod względem architektonicznym obiektów sakralnych na terenie Gdańska. W czasie ostatniej wojny została w bardzo poważnym stopniu zniszczona, w związku z czym nie nadawała się do użytku na cele kultowe. Budowli towarzyszyły inne obiekty związane z działalnością kościelną, w tym także plebania²². Wniosek o rewindykację kościoła św. Jana wraz z sąsiednimi nieruchomościami na rzecz Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Gdańsku (dalej skrót: PEAG) został złożony w Komisji Regulacyjnej 5 listopada 1995 r.²³ Wnioskodawca przedłożył dowody, iż 17 sierpnia 1945 r. na podstawie pisemnego zezwolenia Departamentu V Wyznaniowego Ministerstwa Administracji Publicznej z 11 sierpnia 1945 r. ks. Zygmunt Michelis, delegat i radca Polskiego Konsystorza Ewangelicko-Augsburskiego w Warszawie, przejął majątek Parafii Ewangelicko-Unijnej św. Jana, w tym zburzony kościół, plebanię i dom parafialny. Majątek przekazywał dotychczasowy proboszcz tejże parafii ks. Otto Eichel i członek rady parafialnej, którego nazwisko nie zostało zidentyfikowane²⁴. 20 sierpnia 1945 r. decyzją Gdańskiego Urzędu Wojewódzkiego

²¹ Obecny stan posiadania Kościoła Luterńskiego na Pomorzu Wschodnim pod względem obiektów sakralnych przedstawia artykuł: B. Gosz, *Przestrzeń sakralna Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w województwie pomorskim*, „Gdański Rocznik Ewangelicki” 2009, t. 3, s. 96-113.

²² Więcej na ten temat: P. Szczudłowski, *Losy poewangelickich obiektów*, s. 98-102.

²³ Sygnatura akt: W.KR-I-3621/IV/67/95 [dalej skrót: Akta 67/95]. Wszystkie powoływane dalej akta, jeśli zawierają w sygnaturze znak „KR”, znajdują się w zasobach Komisji Regulacyjnej w siedzibie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w Warszawie. W okresie kwerendy czynionej na rzecz niniejszego studium karty w przedmiotowych aktach nie były numerowane. Stąd brak odniesień do paginy.

²⁴ Protokół przekazania majątku parafii ewangelicko-unijnej św. Jana w Gdańsku z dnia 17 sierpnia 1945 r. delegatowi Konsystorza Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP ks. Zygmuntovi Michelisowi, w: Akta 67/97.

kościół przekazany został do „tymczasowego użytkowania dla Polskiego Kościoła Ewangelickiego”²⁵. Z dokumentacji omawianego wniosku nie wynika, jak toczyły się losy świątyni i przyległych nieruchomości przez wiele kolejnych lat²⁶. W aktach znajduje się natomiast pismo ks. Edwarda Dietza z 16 sierpnia 1960 r. do Wydziału Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku, w którym w imieniu Rady Parafialnej PEAG stwierdza: „[...] przekazujemy Zarządowi Miasta Gdańska jeden z najwspanialszych i największych obiektów zabytkowych z XIV stulecia, kościół ewangelicki św. Jana przy ul. Świętojańskiej, który przejęliśmy w 1945 roku. Przekazujemy go z przeznaczeniem na muzeum, które mogłoby skupiać zabytki dawnej kultury, sztuki i historii Gdańska”²⁷. Zdeponowane przez Komisję Regulacyjną dokumenty dowodzą, iż w latach 60. znajdowała się w tym kościele ekspozycja „zabytkowej kamieniarki z Gdańska”²⁸. Jak relacjonował w tym okresie kierownik Wydziału do Spraw Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku, podczas odbytej we wrześniu 1964 r. narady w Sekretariacie Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Gdańsku padła „luźna propozycja, ażeby zmierzać do rozbiórki tego kościoła”²⁹. Zachowanie ks. proboszcza Dietza i zamiar zgłoszony na naradzie w KW PZPR wskazują, jaki był stan techniczny omawianej świątyni i skala robót potrzebnych do podniesienia jej z ruin. Mimo tej okoliczności w 1980 r. kościół jako własność Skarbu Państwa przekazany został w zarząd Muzeum Narodowego w Gdańsku. U schyłku istnienia Polski Ludowej Diecezja Gdańska Kościoła katolickiego zwróciła się pismem z 7 września 1988 r. do wojewody gdańskiego o nieodpłatne przekazanie na jej rzecz kościoła św. Jana w trybie art. 97 ustawy z 29 kwietnia 1985 r. o gospodarce gruntami i wywłaszcze-

²⁵ Akta 67/95.

²⁶ Rekonstruuje je P. Szczudłowski, *Losy poewangelickich obiektów*, s. 98-101.

²⁷ Pismo ks. Edwarda Dietza, proboszcza PEAG z dnia 10 sierpnia 1960 r. do Wydziału do Spraw Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej [dalej skrót: WRN] w Gdańsku w sprawie przekazania Zarządowi Miasta Gdańska kościoła św. Jana w Gdańsku, w: Akta 67/97.

²⁸ Pismo Jana Szewczyka kierownika Wydziału do Spraw Wyznań Prezydium WRN z dnia 10 kwietnia 1965 r. w sprawie dalszego postępowania odnośnie kościoła św. Jana w Gdańsku, w: Akta 67/95.

²⁹ Tamże.

niu nieruchomości³⁰. 6 marca 1991 r. wojewoda gdański tak uczynił. Nowy właściciel świątyni 23 lutego 1995 r. użyczył kościół św. Jana Nadbałtyckiemu Centrum Kultury w Gdańsku, zaś kilka miesięcy później, 5 sierpnia 1995 r., zmienił zawartą umowę w kierunku ustanowienia nieodpłatnego użytkowania świątyni na rzecz Centrum na okres 30 lat (tj. do roku 2025), przy zastrzeżeniu, iż w okresie tym będzie postępować odbudowa kościoła św. Jana. W tejże umowie znalazło się stwierdzenie, iż planuje się otwarcie w 1997 r. w użytkowanym obiekcie Międzynarodowego Centrum Kulturalno-Kongresowego.

Składając wniosek w przedmiocie postępowania regulacyjnego w sprawie kościoła św. Jana, Parafia Ewangelicko-Augsburska w Gdańsku na różne sposoby kwestionowała decyzję wojewody z początku lat 90. o przekazaniu tytułu własności do świątyni na rzecz Diecezji Gdańskiej. We wniosku tym z 1995 r. podkreślany jest przez Parafię Luterzańską moralny i społeczny wymiar aktu władz wojewódzkich, co znajduje m.in. wyraz w zawartej tam frazie w brzmieniu: „[D]ecyzją [wojewody – dop. TJZ] [...] zakończono proces przekazywania katolikom wszystkich kościołów ewangelickich. W tej sytuacji Gdańsk nie posiada żadnej świątyni ewangelickiej”³¹.

Starania gdańskich luteran o rewindykację kościoła św. Jana nie przyniosły skutku. Okazało się, że właściciel, czyli Skarb Państwa reprezentowany przez wojewodę, wcześniej rozporządził tą nieruchomością na rzecz osoby trzeciej, czyli diecezji katolickiej. Ze zgromadzonej dokumentacji wynika, iż po II wojnie światowej Kościół Ewangelicko-Augsburski, choć w pewnym okresie był posiadaczem tej świątyni, to jednak nigdy nie stał się jej właścicielem. Po przekazaniu władania władzom wojewódzkim, pierwszym podmiotem, który zwrócił się o obiekt był Kościół rzymskokatolicki, który u zarania nowej rzeczywistości społeczno-politycznej potraktowany został w tej sprawie przychylnie.

26 lutego 1997 r. Komisja Regulacyjna umorzyła postępowanie w przedmiocie kościoła św. Jana. Umorzenie nie dotyczyło wszakże

³⁰ Dz.U. nr 14 z 1989 r., poz. 74.

³¹ Wniosek Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Gdańsku z siedzibą w Sopocie z dnia 5 października 1995 r. o wszczęcie postępowania regulacyjnego, w: Akta 67/97.

części wniosku odnoszących się do niektórych innych nieruchomości należących do kompleksu budynków przy ul. Świętojańskiej. W kwestii tych właśnie nieruchomości, które można określić mianem nieruchomości powiązanych z kościołem św. Jana, Komisja Regulacyjna umorzyła postępowanie dopiero 10 września 1997 r. Nastąpiło to po spełnieniu warunku określonego przez PEAG. Parafia zgłosiła mianowicie wolę wycofania wniosku regulacyjnego w tym zakresie, pod warunkiem, iż władze wojewódzkie i miejskie (gdańskie), na mocy odrębnej ugody, przekażą na jej rzecz nieruchomość położoną w Gdańsku przy ul. Biskupiej 24B. Gdy ugoda została zawarta, Komisja Regulacyjna dokonała umorzenia postępowania regulacyjnego w odniesieniu do nieruchomości powiązanych z kościołem św. Jana. A zatem, reasumując, należy stwierdzić, iż w przypadku kościoła świętojańskiego i majątku nieruchomego z nim związanego gdańska Parafia Luterska nie uzyskała restytucji w naturze.

Kościół Zbawiciela. Przy dzisiejszej ul. Zaroślak w Gdańsku-Śródmieściu wzniesiony został w 1633 r., a następnie wybudowany na nowo w latach 1695–1697, ewangelicki kościół pod wezwaniem Zbawiciela³². W czasie II wojny światowej został zniszczony – z jego struktury zachował się jedynie „trzon wieży”³³. W chwili rozpoczęcia procedury rewindykacji w dawnej wieży kościelnej funkcjonował punkt kserograficzny.

Wniosek o zwrot dawnej ewangelickiej nieruchomości kościelnej przy ul. Zaroślak (brak jest numeru posesji) złożony został w Komisji Regulacyjnej dnia 9 lipca 1996 r.³⁴ PEAG wносиła o przekazanie obiektu bez obciążeń z przeznaczeniem go na działalność kultową. Kościół Luterski zapowiadał w piśmie procesowym, iż po odzyskaniu tej

³² J. Friedrich, *Gdańskie zabytki architektury do końca XVIII wieku*, Gdańsk 1995, s. 165.

³³ W książce P. Szczudłowskiego kościół Zbawiciela został umieszczony w zestawieniu zatytułowanym „Wykaz poewangelickich obiektów sakralnych w diecezji gdańskiej nie przejętych po zakończeniu II wojny światowej przez Kościół rzymskokatolicki (z zaznaczeniem ich powojennych losów)”. Stan świątyni opisano tam w słowach: „zniszczony, odbudowano jedynie fragment wieży i urządzono tam sklepik”. Zob. P. Szczudłowski, *Losy poewangelickich obiektów*, s. 266.

³⁴ Sygnatura akt: W.KR-I-3621/IV/590/96.

nieruchomości do istniejącej wieży dobuduje kaplicę. W toku ustalania przez Komisję Regulacyjną stanu prawnego obiektu stwierdzono, iż był on w chwili złożenia roszczenia rewindykacyjnego własnością Miasta Gdańska, które nabyło go w procesie komunalizacji mienia od Skarbu Państwa.

W omawianej sprawie znamieną była okoliczność, iż przedstawiciel gminy miejskiej Gdańsk nie oponował przeciwko zwrotowi gdańskiej Parafii Luteranńskiej wnioskowanej nieruchomości. Był to odosobniony wypadek na tle wszystkich postępowań dotyczących roszczeń Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego na terenie Gdańska. Przedstawiciel miasta pozostawił sprawę do uznania Komisji Regulacyjnej. W konsekwencji Komisja orzekła 20 maja 1998 r. o zwrocie nieruchomości przy ul. Zaroślak w naturze w stanie wolnym od wszelkich ciężarów.

B) NIERUCHOMOŚCI Z BUDYNKAMI PRZEZNACZONYMI NA DZIAŁALNOŚĆ
KATECHETYCZNĄ I DUSZPASTERSKĄ ORAZ Z BUDYNKAMI MIESZKALNYMI

Postępowania regulacyjne przedstawione w niniejszym punkcie dotyczą dość różnorodnych obiektów będących swego czasu własnością ewangelickich osób prawnych. Nie są to kościoły, choć w niektórych mogły się znajdować pomieszczenia wykorzystywane na kult w sensie ścisłym, jak np. kaplice. Najczęściej były to nieruchomości gruntowe z posadowionymi na nich budynkami parafialnymi wykorzystywanymi na działalność katechetyczną i duszpasterską: na nauczanie lekcji religii, spotkania modlitewne, biblijne i inne okazje związane z życiem kościelnym. Niektóre budynki miały charakter mieszkalny, czy to jako mieszkania duchownych, czy to nieduchownego personelu parafialnego. Nie można wykluczyć, iż niektóre nieruchomości były użytkowane na cele mieszkaniowe dla innych jeszcze osób. Znajdująca się w zasobach Komisji Regulacyjnej dokumentacja nie pozwala niejednokrotnie określić dokładnego przeznaczenia tych obiektów, tym bardziej, iż funkcje te na przestrzeni lat, kiedy były we władaniu Kościoła Ewangelicko-Unijnego, zmieniały się. Nie ulega jednak wątpliwości, iż obiekty te były ściśle związane z działalnością kościelną. W poniższym wywodzie oznaczone zostały przy odwołaniu się

do miejsca położenia, ze wskazaniem nazwy ulicy (brzmienie z czasu złożenia wniosku regulacyjnego), przy której się znajdowały.

Gdańsk-Oliwa, ul. Słoneczna 8. Do końca II wojny światowej była to nieruchomość kościelna budynkowa. W latach 90. znajdował się tam budynek wielomieszkaniowy, zasiedlony przez 5 rodzin, przy czym 3 mieszkania zostały przez lokatorów wykupione. Wniosek o regulację sprawy tej nieruchomości złożony został przez Parafię Ewangelicko-Augsburską w Gdańsku 5 października 1995 r.³⁵ Postępowanie w tym przedmiocie zostało w jednej części umorzone 26 lutego 1997 r., zaś w drugiej – 10 września 1997 r. z racji wycofania wniosku przez parafię gdańską. Parafia uczyniła to wobec perspektywy otrzymania w miejsce wnioskowanej innej nieruchomości. Zamiast tej z ul. Słonecznej 8 i trzech innych wnioskowanych PEAG otrzymała na mocy decyzji wojewody dwie nieruchomości wskazane w dokumentacji Komisji Regulacyjnej³⁶. W dalszej części zwane są one od inicjałów ich lokalizacji „nieruchomościami PGB”.

Gdańsk, ul. Ogarna 57/59. Mamy tu do czynienia z nieruchomością, która była do 1953 r. własnością Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Gdańsku. 30 kwietnia 1953 r. została ona wywłaszczona orzeczeniem Prezydium WRN w Gdańsku na rzecz Skarbu Państwa z przeznaczeniem dla Dyrekcji Budowy Osiedli Robotniczych w Gdańsku. Wywłaszczony właściciel nie otrzymał odszkodowania. Na przedmiotowym gruncie wzniesiono Pałac Młodzieży i budynek mieszkalny z 11 lokalami. Wniosek regulacyjny posiada datę 5 października 1995 r.³⁷ Postępowanie zakończyło się ugodą zawartą przed Komisją Regulacyjną 10 września 1997 r. Na mocy ugody PEAG otrzymała na własność nieruchomość przy ul. Biskupiej 24B w Gdańsku.

Gdańsk-Orunia, ul. Gościnną 6. Pod wskazanym adresem z chwilą zakończenia wojny znajdował się dom piętrowy i parcela na tyłach

³⁵ Sygnatura akt: W.KR-I-3621/IV/65/96.

³⁶ Nieruchomości te przyznał wojewoda gdański decyzją z 18 czerwca 1998 r. Znajdują się one w miejscowościach: Piekło Górne (powierzchnia 1,65 ha) oraz Borowina (0,09 ha).

³⁷ Sygnatura akt: W.KR-I-3621/IV/529/96.

budynku. W gmachu tym do 1945 r. działał m.in. związek ewangelicki „Niebieski Krzyż”. Krótco po wojnie miejscowa parafia ewangelicka prowadziła tam jeszcze działalność duszpasterską. 19 stycznia 1946 r. władze państwowe przekazały obiekt rzymskokatolickiemu Zgromadzeniu Księży Salezjanów, którzy byli we władaniu znajdujących się w sąsiedztwie innych obiektów poewangelickich tj. kościoła św. Jerzego (d. ul. Oruńska 67), przemianowanego na kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa, plebanii przy ul. Gościnniej 14 (d. ul. Oruńska 65) i domu przy ul. Smętnej 24, który był wcześniej sierocińcem ewangelickim. Obiekt przy ul. Gościnniej 6 został w 1956 r. przejęty na rzecz Skarbu Państwa. W 1997 r. uruchomiono w nim Urząd Pocztowy nr 9 w Gdańsku-Orunii. Decyzją wojewody gdańskiego władające obiektem przedsiębiorstwo Poczta Polska zostało na nim uwłaszczone (28 czerwca 2006 r.). Wniosek o przyznanie omawianej nieruchomości na rzecz PEAG nosi datę 9 lipca 1996 r.³⁸ Postępowanie regulacyjne umorzono 19 sierpnia 1998 r. w następstwie wycofania wniosku przez wnioskodawcę, który postąpił tak wobec otrzymania własności nieruchomości PGB.

Gdańsk-Orunia, ul. Żuławska 6. Przy tej ulicy ewangelicka gmina wyznaniowa w Orunii posiadała do marca 1945 r. własność w postaci: budynku mieszkalnego, małego domu gospodarczego oraz ogrodu. Na skutek działań wojennych oba gmachy zostały w 100% zniszczone. 8 czerwca 1945 r. Zarząd Miasta Gdańska oddał obiekt w użytkowanie Zgromadzeniu Księży Salezjanów. Ze względu na brak środków zakon nie dokonał na tym terenie żadnej zabudowy. W 1979 r. wrócił on we władanie Skarbu Państwa. W wyniku przeprowadzonej w latach 90. komunalizacji mienia nieruchomość stała się własnością Gminy Miasta Gdańsk. Wybudowano na niej budynki mieszkalne (w części wykupione przez lokatorów) oraz garaże. Na wniosek Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Gdańsku z 9 lipca 1996 r.³⁹ wszczęto postępowanie regulacyjne, które zostało umorzono 19 sierpnia 1998 r.

³⁸ Sygnatura akt: W.KR-I-3621/IV/587/96.

³⁹ Sygnatura akt: W.KR-I-3621/IV/592/96.

po wycofaniu wniosku, co nastąpiło w kontekście przyznania parafii nieruchomości PGB.

Gdańsk-Ujeścisko, ul. Warszawska. We wniosku dotyczącym tej nieruchomości poruszono także kwestię nieruchomości cmentarnej przy ul. Cedrowej, której losy zostaną omówione w dalszych rozważaniach. Przy ul. Warszawskiej do okresu powojennego znajdował się grunt z ewangelickim budynkiem parafialnym. Od roku 1955 gmach ten zajmowała publiczna placówka służby zdrowia. Taki stan rzeczy istniał w chwili złożenia wniosku przez PEAG dnia 9 lipca 1996 r.⁴⁰ Wnioskodawca postulował przekazanie mu własności nieruchomości i deklarował, iż nie zmieni funkcji pozyskanego obiektu, czyli zobowiązywał się do kontynuowania udzielania świadczeń medycznych w tym miejscu. W wyniku przeprowadzenia postępowania regulacyjnego przed Komisją Regulacyjną strona państwowo-samorządowa zawarła 1 lipca 1999 r. z gdańską parafią luterańską ugodę, na mocy której w miejsce obiektu przy ul. Warszawskiej oraz cmentarza przy ul. Cedrowej ta kościelna osoba prawna otrzymała własność nieruchomości w Gdańsku przy ul. Biskupiej 24A (nie należy go mylić z obiektem przy ul. Biskupiej 24B).

C) OBIEKTY DIAKONIJNE I SZPITALNE

Działalność diakonijna, w tym działalność o charakterze opiekuńczym i medycznym, tradycyjnie stanowiła istotny element misji religijnej Kościołów protestanckich. Dotyczyło to również Ewangelickiego Kościoła Unii Staropruskiej na terenie Gdańska. Spośród dużej liczby instytucji tego rodzaju wnioski regulacyjne Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Gdańsku dotyczyły tylko dwóch takich zakładów. Zaprezentowane one zostaną w kolejności podyktowanej datą złożenia stosownych pism o wszczęcie procedury przyznania Kościołowi majątku nieruchomego po tych obiektach.

⁴⁰ Sygnatura akt: W.KR-I-3621/IV/593/96.

Zakład Diakonijny – Gdańsk-Oliwa, ul. Czyżewskiego 29. Pod podanym adresem do zakończenia II wojny światowej działał Związek Diakonijny Społeczności Ewangelickiej – „Evangelischer Gemeinschafts-Diakonieverband”. Był on właścicielem nieruchomości, na której wznosiły się 3 budynki dla diakonis, 1 budynek gospodarski oraz ogród. 20 sierpnia 1947 r. Konsystorz Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Warszawie oddał ten obiekt w dzierżawę Wojewódzkiemu Urzędowi Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego, który władał nim do czasu przekazania go Akademii Wychowania Fizycznego im. Jędrzeja Śniadeckiego. AWF uzyskała od dnia 27 września 1990 r. prawo użytkowania wieczystego omawianej nieruchomości, które ma wygasnąć w roku 2089. Parafia Ewangelicko-Augsburska w Gdańsku złożyła z datą 24 maja 1996 r. wniosek o regulację⁴¹. Został on jednak wycofany, a sprawę umorzono 19 sierpnia 1998 r. wobec uzyskania 18 czerwca 1998 r. przez parafię luterańską na mocy decyzji wojewody nieruchomości PGB.

Szpital Dziecięcy Diakonis – Gdańsk, ul. Nowe Ogrody. Jak stwierdził pełnomocnik wojewody gdańskiego do spraw prowadzonych przed Komisją Regulacyjną, w lokalizacji tej znajdował się w 1939 r. dom macierzysty diakonis, szpital na 200 łóżek, dom starców dla 70 osób, seminarium dla „freblanek” i gmach stowarzyszenia wychowawczego dla dziewcząt⁴². Właścicielem obiektu był Zachodniopruski Dom Macierzysty i Szpital Diakonis w Gdańsku. Od 30 marca 1945 r. omawiany kompleks budynków przeznaczony był na lazaret dla wojsk radzieckich, 1 grudnia 1946 r. natomiast został przekazany Zarządowi Miejskiemu w Gdańsku. Znajdował się on wówczas w fatalnym stanie technicznym. Obiekt ten w kolejnych latach został remontowany i przez wiele dekad służył jako wiodący szpital na terenie miasta. Od 1996 r. nosił nazwę Wojewódzkiego Szpitala Zespołonego im. Mikołaja Kopernika w Gdańsku⁴³. Wniosek Parafii Ewangelicko-Augsburskiej

⁴¹ Sygnatura akt: W.KR-I-3621/IV/197/96.

⁴² Pismo mgr. Edwarda Poblockiego, pełnomocnika wojewody gdańskiego z dnia 6 czerwca 1997 r. do Komisji Regulacyjnej, w: W.KR-I-3621/IV/623/96.

⁴³ Obecnie: Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. Mikołaja Kopernika w Gdańsku, ul. Nowe Ogrody 1/6.

w Gdańsku o wszczęcie postępowania regulacyjnego z dnia 4 lipca 1996 r.⁴⁴ był podstawą do wdrożenia procedury przed Komisją Regulacyjną. Jednakże 10 września 1997 r. wnioskodawca swoje żądanie wycofał, nie oczekując od władz publicznych żadnej nieruchomości w zamian za ten obiekt.

D) CMENTARZ

Gdańsk-Ujeścisko, ul. Cedrowa. Wniosek dotyczący tej nieruchomości cmentarnej został już zreferowany w części dotyczącej nieruchomości przy ul. Warszawskiej (nosi on datę 9 lipca 1996 r.⁴⁵). Przedmiotowy cmentarz ewangelicki założony został w 1826 r. i – co potwierdzili żyjący świadkowie, którzy złożyli oświadczenia notarialne – funkcjonował jako miejsce grzebalne co najmniej do 1946 r. Jak stwierdził przedstawiciel wojewody gdańskiego przed Komisją Regulacyjną, cmentarz nie został formalnie zamknięty jako teren pochówku aż do czasu wdrożenia omawianego postępowania regulacyjnego. Był zdewastowany, władze miejskie zaś wydały zgodę na wybudowanie na nim nowej przychodni zdrowia. Wobec wniosku Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Gdańsku o przekazanie nieruchomości Kościołowi organy publicznej ochrony zdrowia podjęły starania mające na celu zmianę planów budowlanych. W tym kontekście doszło 1 lipca 1999 r. do zawarcia przed Komisją Regulacyjną ugody, w wyniku której przedmiotowa nieruchomość pozostała własnością miejską, zaś parafia luterańska w miejsce cmentarza oraz obiektu przy ul. Warszawskiej otrzymała wspomnianą już nieruchomość przy ul. Biskupiej 24A. Było to ostatecznie rozstrzygnięcie z udziałem Komisji Regulacyjnej w sprawie wniosków rewindykacyjnych Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego na terenie Gdańska.

⁴⁴ Sygnatura akt: W.KR-I-3621/IV/623/96.

⁴⁵ Sygnatura akt: W.KR-I-3621/IV/593/96.

ZAKOŃCZENIE

Reasumując rozważania na temat procesu regulacji spraw majątkowych Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego po 1989 r. na terenie Gdańska, stwierdzić należy, co następuje. Możliwość pozyskiwania przez polski Kościół Luterski dawnych nieruchomości ewangelickich na terenie miasta została wykorzystana w wysokim stopniu. Wnioski złożono szybko po chwili zaistnienia prawa składania żądań rewindykacyjnych i zostały w stosunkowo niedługim czasie rozpatrzone. Rezultat tych starań był relatywnie zadawalający, lecz daleki od optymalnego. Ze względu na wcześniejsze przejęcie najbardziej prestiżowego i atrakcyjnego ewangelickiego majątku kościelnego przez inne związki wyznaniowe (w zdecydowanej większości przez Kościół rzymskokatolicki) gdańska parafia ewangelicko-augsburska miała nikłe szanse na pozyskanie interesujących obiektów kościelnych na terenie miasta. Spośród 9 złożonych wniosków odnoszących się do co najmniej 10 nieruchomości, tylko jedna została przekazana zgodnie z wnioskiem, przy czym była to wieża zburzonego w czasie działań wojennych kościoła. W miejsce pozostałych parafia Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego otrzymała obiekty spoza dawnego zasobu sakralnego i ewangelickiego. Biorąc pod uwagę wielowiekową czołową pozycję luteranizmu na forum religijnym Gdańska, efekt postępowania regulacyjnego trudno uznać za adekwatny. W toku procedury rewindykacyjnej postawa przedstawicieli Kościoła Luterskiego była powściągliwa i realistyczna. W sprawach szczególnie drażliwych wnioskodawca zachowywał się z taktem, czego największym dowodem było wycofanie wniosku dotyczącego obiektów szpitala im. Mikołaja Kopernika.

THE REGAINING OF THE PROPERTY OF THE LUTHERAN CHURCH
IN THE CITY OF GDANSK AFTER 1989
(PROCEEDINGS BEFORE THE REGULATORY COMMISSION)

Summary

When evaluating the process of regulation of property matters of the Lutheran Church after 1989 in the city of Gdańsk, it should be stated that

the church has taken considerable advantage of regaining former evangelical property in the urban area. The relevant applications were submitted immediately the right of regaining became effective and were answered in a relatively short time. The effects of these attempts were comparatively satisfactory, yet far from most favourable. Due to a former seizure of the most prestigious and attractive evangelical church property by other religious associations (predominantly by the Roman Catholic Church), the Gdańsk Lutheran parish had but a mere chance to take possession of interesting church property in the city. From among 9 submitted applications involving at least 10 sites, only one was regained according to the application: the tower of a war-torn church. In lieu of other sites, the Lutheran parish was offered the property situated outside the former sacred and evangelical site. Taking into account a many centuries' leading position of Lutheranism in the Gdańsk religious forum, the result of the regulatory proceeding appears far from adequate. In the course of the proceedings, a stance adopted by the representatives of the Lutheran Church was realistic and reticent. In most sensitive cases the applicant exercised tact, which was corroborated by the withdrawal of the application concerning the complex of Mikołaj Kopernik Hospital.

Translated by Konrad Szulga